

تدریس چند فرهنگی

راهبردهای آموزش فارسی، اجتماعی و ریاضی

■ از دانش‌آموزان بخواهید آنان هم این موارد را رعایت کنند.

ب) راهبردهای پیشنهادی تدریس چند فرهنگی به تفکیک هر درس

برای فراگیری و به خاطر اهمیت موضوع، ابتدا به درس «ادبیات فارسی» می‌پردازیم.

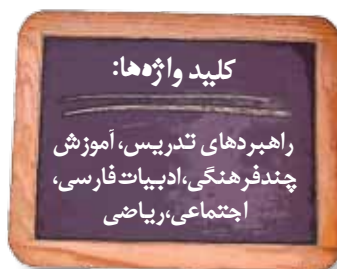
● ادبیات فارسی

زبان نوشتاری منبعی مهم برای تشخیص درک و فهم فرهنگی محسوب شود (Grant 2007). زبان فارسی در ایران نیز به عنوان یک زبان نوشتاری و فرهنگی غنی می‌تواند این نقش را به خوبی ایفا کند. در تدریس این درس، دانش‌آموزان می‌توانند از طریق بررسی آثار ادبی متنوع فرهنگ‌ها و قومیت‌های کشور، به تنوع فرهنگی موجود پی ببرند و تفاوت‌ها و شباهت‌های فرهنگ خود را با سایر فرهنگ‌ها شناسایی کنند. این موضوع سبب می‌شود ضمن اینکه دانش‌آموزان درکی آگاهانه، صحیح و انتقادی از فرهنگ خودشان کسب می‌کنند، سواد و تجربه‌هایشان در خصوص فرهنگ‌های دیگر فرهنگ کشور خود نیز کشف و

اشاره

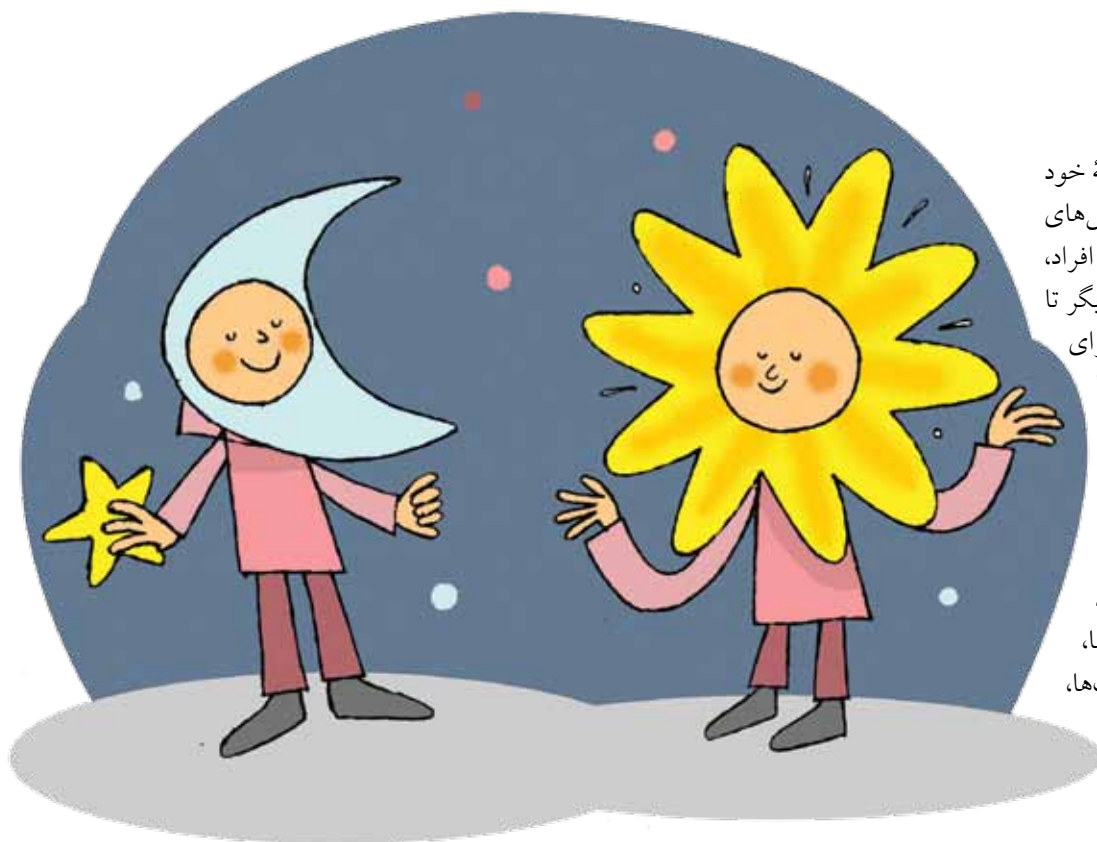
در مقاله پیش کوشیدیم مفاهیم فرهنگ، چندفرهنگی، و نیز آموزش چندفرهنگی و اهداف و اصول آموزش آن را به صورت اجمالی و ضرورت داشتن چنین نگاهی از سوی نظام تعلیم و تربیت ایران و نیز نقش معلمان برای اجرای این رویکرد را روشن کنیم. در این شماره، بر راهبردها و شیوه‌های تدریس مبتنی بر آموزش چندفرهنگی متمرکز و شیوه‌هایی را معرفی خواهیم کرد تا معلمان بتوانند تا حد امکان تدریس را براساس رویکرد چندفرهنگی انجام دهند، بدون آنکه در محتوای برنامه درسی موجود تغییری ایجاد شود. در این بخش، ابتدا برخی از راهبردهای اولیه و عمومی تدریس چندفرهنگی، برای همه معلمان، فارغ از اینکه چه درسی را تدریس می‌کنند، آمده است و سپس برخی از راهبردهای تدریس، به تفکیک هر یک از دروس، معرفی شده است. در این شماره، به نحوه تدریس چندفرهنگی دروس «ادبیات فارسی، مطالعات اجتماعی و ریاضی» پرداخته‌ایم.

- دانش‌آموزان کلاس را از لحاظ داشتن تعلقات قومی، زبانی و... شناسایی کنید.
- الفاظ، مثال‌ها و مواردی را که فرهنگ، قومیت، زبان، لهجه و... دانش‌آموزان را زیر سؤال می‌برد یا باعث تحقیر فرهنگ آن‌ها می‌شود، به کار نبرید.
- از فرهنگ‌های متفاوت به عنوان هدیه خدادادی و به عنوان پتانسیل رشد جامعه - آنچه که در قرآن کریم نیز بدان اشاره شده - یاد کنید نه به عنوان نقص و کمبود.

الف) راهبردهای اولیه و عمومی برای همه معلمان

معلمان فارغ از این‌که چه درسی را تدریس می‌کنند، بهتر است راهبردهای چندفرهنگی را به کار گیرند:

توسعه یابد. این امر به نوبه خود سبب خواهد شد تا پیش فرض‌های منفی دانش‌آموزان نسبت به افراد، قومیت‌ها و فرهنگ‌های دیگر تا حد زیادی کاهش یابد. برای تحقق موضوع راهکارهایی با تأکید بر درس ادبیات فارسی و دروس مرتبط، به شما پیشنهاد می‌شود.

■ متناسب با موضوع درس از دانش‌آموزان بخواهید برخی از افسانه‌ها، شعرها، قصه‌ها، ضرب‌المثل‌ها، سنت‌ها، شخصیت‌های مهم، و آداب و رسوم فرهنگ خود را با زبان و لهجه خود به کل کلاس ارائه دهند.

■ اگر خود شما (معلم) دوزبانه هستید، معادل برخی از مفاهیم، واژه‌ها و اصطلاحات مهم را به زبان مادری خود در کلاس بیان کنید و از دانش‌آموزان دوزبانه بخواهید آنان هم چنین کاری را انجام دهند. این امر نه تنها به فرهنگ و هویت فردی آنان ارجح می‌نهد، بلکه نتایج و خروجی آموزش به زبان فارسی را نیز بهبود می‌بخشد و تدریس اثربخش خواهد بود. البته در این زمینه معلم باید مراقب باشد که از زبان یا فرهنگ خاصی جانب‌داری سوگیرانه نکند یا احیاناً با آوردن مثال‌ها و مواردی خاص باعث تحقیر یا تمسخر فرهنگ دیگران نشود.

■ در درس فارسی می‌توانید خواندن و بازگویی به زبان مادری را، با کمک دانش‌آموزان و والدین (به عنوان یک منبع)، تشویق کنید. این کار نه تنها

آشنایی سایر افراد با زبان‌های مادری و فرهنگ آن‌ها را فراهم خواهد ساخت، بلکه پنهان‌کاری زبان دوم یا نهم‌سازی فرهنگ و قومیت را نیز به حداقل خواهد رساند و افراد را برای پذیرش توانایی‌ها و قابلیت‌های فرهنگ دیگران آماده خواهد کرد.

■ یک جلسه از درس را به یک فرهنگ، یا قومیت کمتر شناخته شده که نماینده آن نیز در کلاس حضور دارد اختصاص دهید و از آن دانش‌آموز (نماینده فرهنگ) بخواهید چند دقیقه‌ای درباره ارزش‌های اصیل فرهنگ و قوم خود به کلاس گزارش دهد.

■ اهمیت یادگیری و تکلم به زبان‌های دیگر (غیر از زبان مادری) را به دانش‌آموزان یادآوری کنید و در این زمینه از دانش‌آموزان دو یا چندزبانه بخواهید برخی از واژه‌ها یا اصطلاحات مفید زبان خود را به

دیگر دانش‌آموزان نیز بیاموزند. ■ از دانش‌آموزان بخواهید تفاوت‌های دستور زبان گفتاری با دستور زبان نوشتاری را در فرهنگ‌های گوناگون شناسایی کنند.

■ از دانش‌آموزان بخواهید آواز و اشعار کودکانه برخی دیگر از زبان‌ها را یاد بگیرند و درباره زمینه‌های فرهنگی آن‌ها در کلاس بحث کنند.

● مطالعات اجتماعی

در مطالعات اجتماعی، به اولویت و اهمیت فرهنگ در هر نوع تعامل اجتماعی، باید توجه کرد. نباید با یک فرهنگ به صورت زمینه‌ای برخورد کرد که علیه فرهنگ دیگر قد علم کرده است بلکه باید آن را در اتفاقات روزمره در کلاس، منزل، جامعه، کشور و فراتر از آن جست‌وجو کرد (May, 2005). در تدریس مفاهیمی مثل گروه، اجتماع

دانش‌آموزان

می‌توانند از طریق

بررسی آثار ادبی

متنوع فرهنگ‌های

کشور، به تنوع

فرهنگی موجود پی

ببرند و تفاوت‌ها

و شباهت‌های

فرهنگ خود را با

سایر فرهنگ‌ها

شناسایی کنند

معلم باید مراقب باشد که از زبان یا فرهنگ خاصی جانب‌داری سوگیرانه نکند یا احیاناً با آوردن مثال‌ها و مواردی خاص باعث تحقیر یا تمسخر فرهنگ دیگران نشود

و جامعه معلم باید واقعیت تنوع فرهنگی خود را به دانش‌آموزان یادآوری و زیستن در میان چنین تنوعی را امری اجتناب‌ناپذیر توصیف کند و الزامات آن را احترام به فرهنگ‌های دیگر بیان کند. برای عملیاتی ساختن این مهم معلم می‌تواند اقدامات عملی زیر را از دانش‌آموزان بخواهد:

- محل سکونت (خیابان، کوچه، مجتمع مسکونی) خود را بررسی کنند تا به وجود تنوع فرهنگی به عنوان واقعیتی اجتناب‌ناپذیر در جامعه پی ببرند.
- دانش‌آموزان متعلق به فرهنگ‌ها و قومیت‌های کلاس ارزش‌ها و نگرش‌های اصیل فرهنگ خود را برای دانش‌آموزان دیگر بیان کنند تا از این طریق فرهنگ گفت‌وگو میان فرهنگ‌ها، حتی در مقیاسی کوچک، عملی شود.
- جای خود را با دیگران عوض کنند و بکوشند مانند آن‌ها عمل کنند.
- نظرات و دیدگاه‌های فرهنگ‌های گوناگون را در خصوص برخی از مباحث و موارد مهم زندگی اجتماعی همچون آیین‌ها، اعیاد، کار، اوقات فراغت و ... جویند شوند و چرایی و چگونگی آن را نیز کشف کنند.
- در درس تاریخ؛ از دانش‌آموزان بخواهید تاریخ کشورشان را بررسی کنند تا نقش‌ها، تأثیرات و تعاملات میان گروه‌های فرهنگی تاریخ کشور خود را بشناسند.
- در درس جغرافی؛ جغرافیا را با تمرکز بر پراکندگی فرهنگ‌ها، قومیت‌ها، ادیان، مذاهب، زبان‌ها، لهجه‌ها، پوشش و ... تدریس کنید.

● ریاضیات

اگرچه معمولاً گفته می‌شود ریاضیات «جهانی» است، برنامه‌های درسی ریاضی، در عمل، ارزش‌های فرهنگی جوامع را نیز منعکس می‌سازد. (Banks, 2003). معلمان با قرار دادن مفاهیم ریاضی در بافت و به کارگیری مواد آموزشی مناسب، می‌توانند تدریس مؤثرتری از مفاهیم ریاضی ارائه کنند؛ با عنایت به این اصل مهم که تدریس ریاضی باید برای همه دانش‌آموزان با معنا باشد. یکی از این راهکارها، تنوع بخشیدن به زمینه‌های فرهنگی مسائل ریاضی است که می‌تواند فرهنگ و تجربه‌های همه دانش‌آموزان را در بر بگیرد. برای تحقق موضوع برخی از این اقدامات معرفی می‌شود:

- به دانش‌آموزان گوشزد کنید ریاضیات امروز، محصول فرهنگ‌های گوناگون است. در این راستا، معلمان می‌توانند متناسب با موضوع بحث از دانش‌آموزان بخواهند دانشمندان ریاضی معرفی شده در کتاب‌های درسی خود را براساس خاستگاه فرهنگی، قومی، زبانی و ... شناسایی و به کلاس گزارش کنند. در نتیجه این فعالیت، دانش‌آموزان نتیجه می‌گیرند که دانش ریاضی محصول تنها یک فرهنگ نیست، بلکه همه فرهنگ‌ها در شکل‌گیری آن مشارکت داشته‌اند. این دریافت باعث می‌شود دانش‌آموزان تصورات مثبتی از فرهنگ‌های دیگر پیدا کنند.
- هنگام تدریس ریاضی، می‌توان با طرح یک رشته موضوعات به ظاهر فرعی، مفاهیم اساسی ریاضی را تدریس کرد. برای

مثال، در تدریس «هندسه» با استفاده از رسم و طرح فرش‌های ایرانی یا با طرح بحث بناهای تاریخی ایرانی اسلامی می‌توان پایه‌ای برای کار کلاسی در درس ریاضی بنا نهاد. در این بخش، با اشاره به فرهنگ غنی هر بخش از کشور، می‌توان آن را به طرز شگفت‌آوری برجسته و نمایان کرد.

- در تدریس مفاهیم چهار عمل اصلی، آمار، احتمالات و ... می‌توان از ترکیب جمعیتی فرهنگ‌های موجود در جامعه یا حتی از ترکیب جمعیتی کلاس استفاده کرد. این راهبردها در برنامه درسی ریاضی فراگیرند و معلم ریاضی حسب موضوع درس می‌تواند مصداق‌های بی‌شماری از این دست را کشف و در تدریس استفاده کند. نتیجه استفاده از این راهبردها، آشنایی غیرمستقیم دانش‌آموزان با فرهنگ‌های گوناگون و در نهایت تقویت تعامل و مشارکت دانش‌آموزان متعلق به زمینه‌های فرهنگی گوناگون با یکدیگر خواهد بود.

منابع

1. Banks J. A. (2003). *Educating Teachers for Diversity*. New York and London: Teachers College, Columbia University.
2. Grant, Carl. A (2007). *Doing Multicultural Education for Achievement and Equity*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
3. May, Stephen. (2005). *Critical Multiculturalism: Rethinking Multicultural and Antiracist Education*. London: UK Falmer Press.